

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник голови Приймальної комісії
проректор з наукової роботи
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

професор

Ганна ТОЛСТАНОВА

ПРОГРАМА

**ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ ДО АД'ЮНКТУРИ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ СЗ МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ
НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ
(третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти)**

**ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ С СОЦІАЛЬНІ НАУКИ, ЖУРНАЛІСТИКА ТА
ІНФОРМАЦІЯ
ОСВІТНЬО-НАУКОВА ПРОГРАМА "МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ,
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ"**

УХВАЛЕНО

Вченою радою Військового інституту
Протокол від 15.05.2025, 511

Голова вченої ради Військового інституту
полковник

Борис ПОПКОВ

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

ПУНДА Юрій Васильович, доктор військових наук, снс, професор кафедри інформаційно-аналітичних технологій Військового інституту

ЖАРКОВ Яків Миколайович, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри інформаційно-аналітичних технологій Військового інституту

(Обговорено на засіданні кафедри інформаційно-аналітичних технологій. Протокол від 14.04.2025, № 14)

ПОГОДЖЕНО:

Директор Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
доктор політичних наук, професор

Валерій КОПІЙКА

професор кафедри міжнародної інформації Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
доктор політичних наук, професор

Ольга АНДРЕЄВА

ВСТУП

Загальне уявлення про предмет. Місце і значення дисципліни в системі міжнародно-політичних наук, зв'язок з політологією та соціологією міжнародних відносин.

Методологія та методи дослідження міжнародних систем і світових політичних процесів. Концептуальні підходи щодо аналізу міжнародної системи і глобальних змін. Кількісний і якісний методи. Джерельна база та історіографія.

Провідні дослідницькі центри, які вивчають міжнародні системи і глобальний розвиток. Розвиток наукового напрямку в Україні.

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО АНАЛІЗУ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Особливості системного підходу до аналізу міжнародних відносин.

Міжнародна система. Інтегральність як одна з найважливіших характеристик системи. Елементи міжнародної системи. Середовище міжнародної системи. Функція системи як реакція на вплив середовища.

Структура міжнародної системи. Структурні виміри міжнародних систем: конфігурація співвідношення сил; ієрархія акторів; гомогенність та гетерогенність; внутрішній режим.

Рівні структури міждержавних відносин.

Закони функціонування та трансформації міжнародних систем.

КРИТЕРІЇ ТИПОЛОГІЇ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ

Типи контролю міжнародних систем. Імперський тип контролю. Біполярний тип контролю. Баланс сил. Модель багатополлярної рівноваги. Модель біполярної рівноваги.

Міжнародні відносини як відносини політичні, головною ланкою яких є взаємодії між державами. Система міждержавних відносин як ядро глобальної міжнародної системи. Види міждержавних відносин.

Глобальна міжнародна система та регіональні підсистеми-компоненти.

ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ

Тридиційно-історичний підхід: переваги та недоліки. Особливості історико-соціологічного підходу до дослідження міжнародних систем. Р.Арон як один з засновників історико-соціологічного підходу.

Евристичний підхід до дослідження міжнародних систем. Абстрактні моделі міжнародних систем М.Каплана.

Змішаний підхід до дослідження міжнародних систем. Синтез історико-соціологічного та евристичного підходів до дослідження міжнародних систем. Історично послідовні міжнародні системи Р. Роузкранса та Е.Луарда. Емпіричний підхід.

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ СИСТЕМ

Міжнародна система як неформальна інституалізація співвідношення сил між державами в відповідному просторово-часовому контексті.

Довестфальський етап міжнародних відносин, його головні ознаки.

Вестфальська система міжнародних відносин: основні характеристики. Особливості віденської міжнародної системи.

Проблема перебудови міжнародних відносин після першої світової війни. Етапи розвитку Версальсько-Вашингтонської системи.

Головні характеристики Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин.

СУЧАСНА МІЖНАРОДНА СИСТЕМА

Формування нової системи міжнародних відносин. Специфіка переходу від біполярної до сучасної міжнародної системи.

Структурно-функціональні атрибути сучасної міжнародної системи. Роль військового фактору. Економічна безпека.

Міжнародні організації як механізми регулювання міжнародних відносин.

Україна в сучасних міжнародних відносинах.

МІЖНАРОДНИЙ І СВІТОВИЙ ПОРЯДОК

Історична та соціально-політична обумовленість ідеї “світового порядку”. Поняття і зміст категорій “міжнародний” і “світовий” порядок. Критерії міжнародного і світового порядку. К.Ясперс про “правовий устрій світу через політичну форму”. Імператив “абсолютного суверенітету” С.Хоффмана. Проект моделей світового порядку. Внесок Римського клубу, ЮНЕСКО, Соцінтерну в розробку проблематики світового порядку.

Зміну у вертикальному, горизонтальному та функціональному вимірах міжнародного порядку. Ідея І.Галтунга про колективну самореалізацію під контролем світового керівництва. Концепції “глобального гуманізму” С.Мендловиця і М.Гуртова.

ЗАГАЛЬНОСВІТОВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС

Світовий політичний процес як наукова категорія і об’єктивна реальність. Світовий соціум і його складові. Сукупність змін політичних статусів. Функціональна єдність і протиріччя дій і взаємодій суб’єктів міжнародних відносин. Політична неоднорідність світу.

Рушійні сили і визначальні тенденції світового політичного процесу. Політична активність інституціональних об’єктів міжнародних відносин. Нова якість світового політичного процесу. Парадигми конфлікту і стабільності у світовій політиці. Мегатенденції на зламі тисячоліть.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ І ФРАГМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Глобалізація форм і засобів існування як причина світових війн.

Інтернаціоналізація світогосподарських зв’язків як об’єктивна передумова інтеграційних процесів. Вертикальний і горизонтальний типи інтеграції. Територіальні і позатериторіальні фактори. Характер відносин “домінуючий-домінований”. Співставлення інтеграції і дезінтеграції у глобальному масштабі.

Сучасні прояви глобалізації і фрагментації.

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНА ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІСТЬ І ДИФУЗІЯ СИЛИ

Діалектика національного і транснаціонального в міжнародних відносинах. Симетрична і асиметрична взаємозалежність. Явище транснаціональної взаємозалежності. Концепції Л.Блумфільда, Р.Купера, С. Мендловиця. Теорія і практика “колективного неоколоніалізму”.

Зовнішні та внутрішні фактори девальвації фактора сили. Глобальний, регіональний і міждержавний рівні застосування сили. Конвенціональний і ядерний компоненти сили в гіпотетичних конфліктах.

Гонка озброєнь і проблема “порогових “ держав після закінчення “холодної війни”. Україна в процесах озброєння і роззброєння.

ПАРАДИГМА БЕЗПЕКИ В ПОСТЫПОЛЯРНОМУ СВІТІ

Безпека як антитеза загрози. Еволюція підходів до проблем безпеки. Типологія, структура та функціональне призначення безпеки. Поняття міжнародної стабільності. Статична та динамічна стабільність. Безпека і стабільність: загальне і особливе. Критерії безпеки. Національна і міжнародна безпека.

Еволюція співвідношення елементів безпеки: зростання ролі та значення невійськових факторів. Національна безпека як частина основного, постійного національного інтересу держави.

Наукова розробка концепції національного інтересу. “Об’єктивістський” та “суб’єктивістський” підходи до аналізу національного інтересу. Погляди Г.Моргентау, Дж.Розенау, А. Уолферса та інших.

Функції національного інтересу: політична, комунікативна, ідеологічна. Національний інтерес у зовнішній політиці держав. Структура національного інтересу.

Традиціоналістський і модерністський підходи щодо безпеки у працях Х.Моргентау, К.Боулдінга, К.Райта та інших.

Військові і невійськові компоненти безпеки. Сучасні політично-концептуальні уявлення щодо перспектив безпеки.

Україна в процесах забезпечення європейської і глобальної безпеки.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ "ЦЕНТРІВ СИЛИ"

Загальні питання теорії та історіографії з проблем формування “центрів сили”. Питання методології дослідження. “Вузький” та “широкий” підходи до визначення “центрів сили”. Фактори формування та критерії “центрів сили”.

“Центри сили” та міжнародний конфлікт. Рушійні сили та детермінанти “центрів сили”.

Регіональні “центри сили”. Особливості формування “центрів сили” в Азії.

ПОЛІТИЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ГЛОБАЛЬНОГО РОЗВИТКУ.

Поняття та сутність політичної модернізації. Теорія політичної модернізації та етапи її розвитку. Етапи модернізації. Типи модернізації. Структурні рівні модернізації за М.Леві. Моделі модернізації. Механізми здійснення модернізації.

Теоретична база модернізації. Концепції Р.Пребіша, А.Франка та І. Уоллерстайна.

Вибір шляхів модернізації та культурно-цивілізаційні блоки. Політична і економічна модернізація країн західного і незахідного типу.

Глобальні аспекти модернізації.

Значення вивчення модернізаційного досвіду для України.

ФЕНОМЕН НЕОІНДУСТРІАЛІЗМУ.

Традиційний, індустріальний і постіндустріальний етапи розвитку. Соціально-політична сутність неоіндустріалізму. Вплив технологічних детермінантів і соціокультурних чинників. Сполучення лібералізму і традиціоналізму в неоіндустріальному суспільному розвитку. Концептуальні засади неоіндустріалізму в працях У.Ростоу, Д.Белла, Дж.Гелбрейта.

Особливості індустріалізації, економічного зросту та модернізації в країнах Азії. Особливості конфуціанського неоіндустріалізму. Нові індустріальні країни Азії “першої” і “другої” хвилі. Латиноамериканський варіант неоіндустріалізму. Фактори неоіндустріальної альтернативи вестернізації. Роль НІК у світовій економіці та політиці.

ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ НАУКИ ПРО ГЛОБАЛЬНИЙ СВІТ

Попередники та теоретичні підвалини глобалістики. Внесок В.І.Вернадського у розвиток планетарного мислення. Концепція трансформації біосфери у ноосферу. Визначення ролі наукової думки у трансформації біосфери у ноосферу. Вчення про живу речовину та ноосферу. А.Ейнштейн та його внесок у розвиток планетарного мислення.

Глобалізм (мондіалізм) як течія суспільно-політичної думки. Організаційне оформлення мондіалістського руху.

ПОЛІТИЧНА ГЛОБАЛІСТИКА ЯК НАУКА

Глобалістика як науковий напрям. Систематизація та класифікація глобальних проблем.

Політична глобалістика. Визначення предмету та методу політичної глобалістики. Методологія дослідження глобальних процесів: системний підхід, структурно-функціональний аналіз, цивілізаційний аналіз, політична герменевтика. Нові загрози, які супроводжують процес глобалізації.

ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ ГЛОБАЛІСТИКИ

Особливості першого та другого етапів розвитку глобалістики. Римський клуб на основні напрями його діяльності. Перша глобальна революція та її наслідки. Межі зростання в глобальному вимірі.

Римський клуб про загальні загрози. Політичне значення глобалістського алармізму.

Нова постіндустріальна хвиля в глобалістиці. Третій етап розвитку глобалістики.

Вплив процесу глобалізації на культурний та духовний клімат сучасної епохи.

ЦИВІЛІЗАЦІЙНА ПАРАДИГМА В СУЧАСНІЙ ГЛОБАЛІСТИЦІ

Цивілізація як категорія глобального політичного аналізу: “культурно-історичний тип” (Н.Данілевський), “висока культура” (О.Шпенглер), “локальна цивілізація” (А.Тойнбі), “культурна суперсистема” (П.Сорокін), “модель культури” (А.Кребер). Культурно-історичний підхід та його роль в розвитку політичної глобалістики.

Світ сучасних цивілізацій в теоретичних моделях. Первісні зіткнення цивілізацій.

Завершальна фаза глобальних конфліктів. С.Хантінгтон та його концепція “зіткнення цивілізацій”. Імовірність зіткнення Заходу з блоком ісламсько-конфуціанських країн згідно з концепцією С.Хантінгтона.

Ф.Фукуяма про кінець історії як зникнення цивілізаційного різноманіття.

Заходи щодо уникнення цивілізаційних конфліктів. Можливості утворення універсальної цивілізації.

Евристичне значення діалогового принципу в розвитку глобальних політичних процесів. Глобальна революція свідомості.

СТРАТЕГІЯ ГЛОБАЛЬНИХ ВЗАЄМОДІЙ

Концепція виклику та відповіді в політичній глобалістиці. Становлення глобального світу як відповідь на виклики сучасності: економічні, політичні, моральні, культурні.

Аналіз основних стратегій глобальних взаємодій, які склалися історично: ізоляції, завоювання, запозичення, мімікрія, діалог. Роль та значення цих стратегій на різних етапах становлення глобального світу.

Стратегія зіткнення цивілізацій. Народи між цивілізаціями, цивілізаційні розломи. Динаміка цивілізаційних процесів і можливість досягнення консенсусу в діалозі цивілізацій. Формування сучасної планетарної свідомості людства як глобального суб'єкту, що усвідомлює свою ідентичність, свою колективну волю, свій проект майбутнього. Проблема поєднання ідентичностей в глобальному просторі: етнічної, національної, цивілізаційної, континентальної, планетарної.

ПОЛІТИЧНИЙ ЧАС ТА ПОЛІТИЧНИЙ ПРОСТІР ГЛОБАЛЬНОГО СВІТУ

Визначення політичного часу. Парадигма лінійності та циклічності. Хронополітика. Час політики та час культури: співпадіння та розбіжності. Межі часу модерну в перспективі глобального світу. Час постмодерну та ознаки майбутнього.

Класична концепція прогресу та її сучасні альтернативи. Постмодернізм, конструктивізм, морфогенез як принципи сучасної західної прогресистської альтернативи.

Суша та море як конкуруючі моделі світоустрою в глобалістиці. Парадигма політичного простору та соціокультурна ідентичність. Континентальна альтернатива віртуальному світу.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова:

1. Міжнародні системи і глобальний розвиток: підручник / Кер. авт. колективу О.А. Коппель; за ред. Л.В. Губерського, В.А. Манжоли. К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. 606 с.
2. Мальський М., Мацях М.М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. 2-е вид., перероблене і доп. К.: Кобза, 2003. 528 с.
3. Цимбалістий В. Теорія міжнародних відносин: Навчальний посібник. Львів: Новий світ-2000, 210. 360 с.

Допоміжна:

1. Бебик В. М. Сучасна глобалістика: провідні концепції і модерна практика : навч. посіб. / В. М. Бебик, С. О. Шергін, Л. О. Дегтерьова. К., 2006. 208 с.
2. Геополітика: енциклопедія / за ред. Суліми Є. К.: Знання України, 2012. 919 с.
3. Дністрянський М. Геополітика: Навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 436 с.
4. Ігнат'єва Т. Геополітика України в категоріях і поняттях: минуле та сучасність: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. спец. "Політологія", "Історія України" / Т. Ігнат'єва. - Кам'янець- Подільський : Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2015. - 112 с.
5. Коппель О. Новий міжнародний порядок: структурні характеристики та особливості формування / О. Коппель, З. Кісільова // Актуальні проблеми міжнародних відносин. К., 2009. Вип. 87, ч. 2. С. 11-17.
6. Міжнародні відносини та світова політика: Підручник / Кер. авт. кол. В. Крушинський; за ред. В. Манжоли. К.: ВПЦ «Київський університет», 2010. 863 с.

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЗНАНЬ НА ВСТУПНОМУ ВИПРОБУВАННІ ДО АД'ЮНКТУРИ

1. Загальні положення

1.1. Результати випробування оцінюються в балах за шкалою 100–200 балів.

Бал за шкалою Університету (100-бальна шкала)	Бал за шкалою 100-200
90-100	180-200
75-89	140-179
60-74	100-139
0-59	0-99

Таблиця переведення балів вступного іспиту зі спеціальності до шкали 100-200 балів

1.2. Підсумкова оцінка за вступне випробування до ад'юнктури зі спеціальності формується шляхом додавання оцінок (кількості балів) за відповіді вступника на три питання, що містяться у білеті іспиту та оцінки (кількість балів) за дослідницьку пропозицію.

1.3. Максимальне значення оцінки випробування зі спеціальності – 200 балів, у тому числі:

- 40 балів – за відповідь на перше питання;
- 40 – за відповідь на друге питання;
- 40 – за відповідь на третє питання;
- 80 балів – захист дослідницької пропозиції.

1.4. У разі отримання вступником підсумкової оцінки за вступне випробування до ад'юнктури зі спеціальності у межах 0-59 балів за шкалою університету (0-99 балів за шкалою 100-200) комісією ухвалюється рішення про негативну оцінку («незадовільно») за вступне випробування.

2. Методичні рекомендації з організації вступних випробувань

2.1. Вступні випробування проводяться усно.

2.2. Вступник готує відповіді тільки за питаннями отриманого білета. Повторне отримання білета не допускається. Відповіді не за питаннями білета – не оцінюються.

2.3. Вступник на всіх отриманих листах усної відповіді вказує: військове звання, прізвище, ім'я та по батькові, номер білета, питання, визначені в білеті, ставить особистий підпис.

2.4. Результати оцінювання відповідей на питання отриманого білета та додаткові питання вносяться до протоколу. Листи усної відповіді та протоколи зберігаються в навчальних справах абітурієнтів.

3. Критерії оцінки здібностей та підготовленості вступників

3.1. Критерії оцінювання відповіді на питання, що міститься у білеті іспиту:

36-40 балів – продемонстровано повний, розгорнутий, вичерпний виклад змісту питання білету; творчі здібності розуміння, викладу проблеми; наведено повний перелік необхідних для розкриття змісту питання категорій; показано вміння користуватися методами історико-філософського дослідження; характеризувати їхні риси, форми виявлення, особливості; наявне висловлення та аргументування власного ставлення до альтернативних поглядів на дане питання; знання теоретичних питань відповідно до основної та додаткової літератури.

28-35 балів – не виконано хоча б одна з вимог для отримання найвищого балу (36-40); чи допущені помилки під час наведення аргументації, посилання на літературу, інші дані, теоретичні концепції, що впливає на логіку висновків під час відповіді на питання.

20-27 балів – не виконано три вимоги для отримання найвищого балу (36-40); зміст відповіді, аргументи, висновки відповіді не є правильними чи загальновизнаними за відсутності у відповіді доказів і раціональних аргументів на їх користь.

1-19 балів – не виконано три чи більше вимог для отримання найвищого балу (36-40) та допущені дві чи більше значних помилок, зроблені під час відповіді висновки не є правильними чи загальновизнаними, а у відповіді студента доказів і раціональних аргументів на їх користь немає, зміст відповіді дає підстави стверджувати, що особа, яка складає іспит, неправильно зрозуміла зміст питання чи не знає правильної відповіді і тому не відповіла на нього по суті, допустивши грубі помилки у змісті відповіді або давши відповідь не на поставлене в білеті питання.

0 балів – вступник не надав відповідь на поставлене питання.

3.2. Критерії оцінювання дослідницької пропозиції:

60-80 балів – заявлена вступником наукова проблема та її аспекти, що їх пропонується дослідити, є новими та актуальними, представлено ґрунтовний огляд досліджень, системний аналіз ідей, пов'язаних із заявленою проблемою; автор демонструє спроможність формулювати власні аргументовані гіпотези, визначати перспективність теми, а також робити на підставі цього аналізу власні висновки. Текст дослідницької пропозиції містить усі необхідні компоненти, змістові частини представлені в логічній послідовності, положення не повторюються і не суперечать одне одному. Висловлювання автора підкріплені фактичним матеріалом.

20-59 балів – пропонується у дослідженні проблема не є новою, але вступник представив нові її аспекти або запропонував нові методи дослідження, які раніше для її вивчення не використовувалися, показав особливості свого дослідження. Аргументування сформульованої проблеми та огляд літератури з її дослідження є послідовним переліком праць із заявленої проблеми з поодинокими коментарями автора. Структура тексту дослідницької пропозиції логічна, або може не вистачати 1-2 компонентів структури дослідницької пропозиції, також наявні 1-2 випадки логічної незв'язності викладу чи необґрунтованої повторюваності окремих тез. Є фактологічні помилки.

1-19 балів – заявлена проблема, її аспекти, що пропонується дослідити, методи, за допомогою яких заплановано її вирішувати, не є новими. Аргументування вибору не наведено. Огляд літератури є механічним переліком імен та праць дослідників, які стосуються заявленої проблеми. Зміст тексту викладено безсистемно, не всі необхідні компоненти структури дослідницької пропозиції представлено, окремі змістові частини тексту повторюються або ж суперечать одна одній.

0 балів – дослідницька пропозиція не містить наукових тверджень, положень та ідей, дослідницька пропозиція виконана із порушенням норм академічної доброчесності.